

Det frisinnade folkpartiet.

Under den fyraårsperiod som förflutit sedan Sveriges folk senast gick till andrakammarval har Frisinnade Folkpartiet i högre grad, än man vid detta val föreställde sig, sett sin åskådning präglad svensk politik. Ehuru under periodens första halvdel försatt i oppositionsläge utöva partiet dock, på grund av dess utslagsgivande ställning, ett avgörande inflytande på de fattade beslutens innebörd. Själv under de två senare åren - jämte representanter för det liberala partiet - bärare av regeringsansvaret har det därmed alldeles särskilt ägt uppgiften att söka anvisa mål och vägar för samhällsarbetet. Då partiet alltjämt kvarstår i denna position känner det sig skyldigt att i 1928 års valprogram, dels i kort sammandrag redovisa vad som på partiets tillskyndan utförts under senaste valperioden, dels söka skissera de närmast förestående arbetsuppgifter, som nu påkalla statsmakternas, erkännerligen riksdagens intresse och medverkan.

Principprogram.

De frisinnades principprogram sammanfattas alltjämt i grundsatserna: Frihet och rättvisa, fred och samarbete, enskilt och samfällt ansvar.

Frisinnade Folkpartiet ser i arbete och sparsamhet, enskild äganderätt, personlig företagsamhet och fri självverksamhet grundvalar för all ekonomisk förkovran. Det åligger dock statsmakterna att tillse, att de ekonomiskt starka icke missbruka friheten till att exploatera de svaga eller kränka samhällets intressen. Där samhällelig rättskänsla eller hänsyn till allmänt väl det kräver, bör staten gripa in genom kontroll eller egen verksamhet.

Frisinnade Folkpartiet arbetar för social rättvisa på den personliga frihetens och samhällssolidaritetsens grund. De frisinnade vilja så långt möjligt är bereda de yttre förutsättningarna för att varje medborgare må nå den plats han kan fylla i samhället. De vilja verka för samförstånd mellan arbetsgivare och arbetaren. De bekämpa varje strävan efter klassvälde från vilket håll den än må komma.

Frisinnade Folkpartiet vill i uppfostran och undervisning samt genom praktiska åtgärder bekämpa krigets anda och mot våld och nöd hävda mänsklighetens samhörighet.

Vårt folk bör icke inskränka sig till att passivt avvakta en utveckling hän mot världsfreden. Det bör aktivt bidra till att främja och påskynda en sådan utveckling och verksamt delta i arbetet på att bygga upp en tillfyllestgörande internationell rättsordning. Sverige måste visa ett oavlåtligt intresse för lösning av denna mänsklighetens stora kulturfråga.

Frisinnade Folkpartiet kämpar för demokratins fostran till delaktighet i de andliga värden, som äro kärnan i all kultur, för en verkligt upplyst demokrati med medborgerlig insikt och solidaritetskänsla, för folkets utveckling, hägnad av samvetsyttrande- och tryckfrihet.

Frisinnade Folkpartiet hävdar att ett målmedvetet framstegsarbete jämväl måste taga sikte på människorna, på fostran av arbetsamma, sparsamma, dugande, i tanke och handling högtstående medborgare.

De frisinnade vilja därför bekämpa allt, som bryter ned medborgarnas fysiska och moraliska kraft, och stödja varje strävan att främja kroppslig och andlig hälsa.

Sveriges frisinnade gå nu som förr till val för en beslutsam framstegspolitik på den lagliga ordningens grund.

HANDLINGSPROGRAM.

Ett stärkt näringsliv.

Varje för landets bästa målmedvetet arbetande medborgarparti måste betrakta det såsom en huvuduppgift att söka stegra landets produktiva liv. De skapande krafterna måste besinna, att förutsättningen för en förbättrad ställning åt dem alla är att tillgångarna växa. Från denna utgångspunkt har regeringen och

Frisinnade Folkpartiet i riksdagen inriktat sina näringspolitiska strävanden.

På jordbrukets område kunna de såsom resultat anteckna bl.a.: en ny arrendelagstiftning, åsyftande att stärka arrendatorernas ställning men också ett ur jordägarnas synpunkt anpassa förhållandena parterna emellan efter nyare tiders krav; en reform av egnahemsverksamheten, skapande ökad effektivitet åt organisationen för egnahemsbildandet och jämväl nya former för det mindre jordbrukets stärkande och utvidgning.

Vidare kunna nämnas statsunderstöd för nyodling och betesförbättring och skydd mot handeln med värdelösa utsädesvaror m.m.

Ett självständigt och bärkraftigt jordbruk är en av de grundvalar, varpå vår samhällsbyggnad allt framgent måste vila. Arbetet på dess höjande måste fullföljas med energi och planmässighet. De frisinnades grundsats: "målet är, att ägaren brukar den jord han äger och att brukaren äger den jord han brukar" måste i allt mera ökad omfattning omsättas i verklighet. De på förslag från frisinnat håll vidtagna åtgärderna för styckning och försäljning av kronojord till självständiga jordbruk bör snarast i ökad utsträckning fullföljas och friköp av ecklesiastisk jord påskyndas. Jordbruksundervinningens nyorganisation bör skyndsamt bringas till fullbordan. Jordbrukets kreditfråga, nu föremål för kommittébehandling måste utan tidsutdräkt vinna en god lösning. Rationella åtgärder för förbättrade avsättningsförhållanden för jordbrukets alster, särskilt vad angår exporten, ävensom för jordbrukets binäringar och fisket, böra på olika sätt underlättas, transporttaxorna för dylika alsters förslande förbilligas och i övrigt intet underlåtas, som kan öppna ökade existensmöjligheter på detta ur samhälleliga synpunkter ständigt aktuella område.

Tillkomsten av nya kommunikationsleder i de trakter, som därav äro i behov, bör främjas.

Strävandena till förbättrad skogsvård såväl på enskilda som allmänna skogar böra alltjämt fullföljas och understödjas. De av de båda senaste riksdagarna vidtagna åtgärderna för skogsdikningarnas utförande böra ytterligare utvidgas, varjämte arbetet för kalmarkernas försättning i skogsbärande skick bör ägnas särskild uppmärksamhet från det allmännas sida såväl vad rör dessa arbetens planläggning som finansiering.

Den industriella produktionen.

Till förmår. för den industriella produktionen hava stödjande och stimulerande näringspolitiska insatser under senare tiden kunnat göras från de frisinnades sida.

Vissa industrier, färdiga att utomlands söka sig gynnsammare förutsättningar för utvidgad verksamhet, ha genom olika åtgärder bevarats åt hemlandet. En nedlagd norrländsk trävaruindustri har genom statligt ingripande återupprättats. Tillgodogörandet av landets malmtillgångar i större omfattning än hittills har befrämjats genom ett nytt avtal med Grängesbergbolaget. Det framlagda förslaget om lägre järnvägstaxor från sommaren 1929 öppnar möjlighet till förbilligande av industriens transportkostnader. Ökat stöd åt varvsindustrien har utvidgat verksamheten på detta område.

Fortsatta ansträngningar i samma riktning äro icke blott önskvärda utan nödvändiga. Det gäller att skapa förbättrade existensmöjligheter för de näringsgrenar, vilka alltjämt kämpa en hård kamp för sin tillvaro. Ännu ligga värdefulla naturtillgångar obrukade, och på olika områden kunna produktiva arbeten igångsättas. Förbättrade transportvägar såväl inom Sverige som till främmande länder böra genom statens medverkan åstadkommas. En utvidgad elektrifiering bör såsom hittills främjas. Moderniserad näringslagstiftning bör genomföras och osunda affärsmetoder motarbetas.

Sociallagstiftningen.

Under den nu flydda valperioden hava åtskilliga framsteg, mer eller mindre direkt hänförliga till sociallagstiftningen, blivit gjorda.

Hit kan räknas den för arbetarklassen betydelsefulla förändring i olycksfallslagstiftningen, varigenom arbetarnas ersättningsrätt för lidna skador i arbetet vidgades och förbättrades.

Vidare kan hit hänföras den nya lagen om försäkringsavtal m.m. Mindre observerad, på grund av den enhällighet varmed den mottogs och godkändes i riksdagen, har den dock - så allmänt spridd som exempelvis livförsäkringsverksamheten numera är - en avsevärd betydelse till försäkringstagarnes förmån.

Den nya sjukhuslagstiftningen och den hela behovsområdet ompännande organisationsplanen för sinnessjukvården motivera även dessa arbetsresultats inordnande bland de större socialt betonade ärendena.

Vid 1927 års riksdag infriades icke förhoppningarna om en ny sjukkasselag. Socialdemokrater och höger i förening bragte regeringens förslag, vilket skulle lämnat förhöjda statsbidrag, förbättrad sjukvård och förlängd sjukhjälpstid, på fall. Här återstår att finna en utväg. Jämväl lagstiftningen om ålderdomsförsäkringen behöver en genomgåendes översyn. Den vid årets riksdag begärda utredningen därom bör snarast möjligt resultera i förbättrade förmåner för de nu sämst ställda. De orättvisor, som råda i folkpensioneringen, särskilt med hänsyn till kvinnornas ställning, måste avlägsnas. Bostadsfrågan påkallar alltjämt samhällsmakternas intresse och understöd.

Bestämmelserna om arbetstidens begränsning böra upprätthållas.

Bland övriga delar av det stora socialförsäkringsproblemet tilldrager sig arbetslöshetsförsäkringen och moderskapsförsäkringen i särskild grad det allmänna intresset. På arbetslöshetsfrågans lösning måste allvarliga och till praktiska resultat syftande ansträngningar nedläggas, därvid det produktiva arbetets betydelse bör särskilt beaktas. Arbetslöshetens omfattning och därav härflytande anspråk och verkningar framtvinga fortsatt anslutning till Frisinnade Landsföreningens tidigare deklaration att "ett levande reformintresse och praktisk förtrogenhet med ämnet måste förbinds med en fast föresats att snarast görligt nå en rationell lösning". Senast avlämnade kommittébetänkandet vittnar dock om att ännu icke någon kungsväg ligger banad och klar, utan att en ingående prövning vill till, därest vilseledande misstag skola undvikas.

I fråga om arbetsfredslagstiftningen har kollektivavtalslagen och lag om arbetsdomstol blivit godkända av 1928 års riksdag, varvid en efter hand parterna emellan tillämpad rättsuppfattning blivit lagfäst. Frågan om de i vissa, mera outhärliga stats- och kommunalföretag anställdas arbets- och anställningsvillkor är underkastad utredning. På dess resultat beror, i vilken omfattning särskild lagstiftning därom kan befinnas lämplig och önskvärd.

Spörsmålet rörande obligatorisk skiljedom i intressetvister synes däremot icke tillhöra aktuell politik i vårt land.

Nykerhetslagstiftningen.

På grund av det särskilda intresse, det frisinnade partiet hyser för nykerhetsfrågan, synes densamma, trots dess utpräglat sociala karaktär, här böra behandlas såsom ett fristående spörsmål.

Efter det strävandena att på lagstiftningens vägar tränga dryckestrafsen ytterligare tillbaka, under de senare fem, sex åren i riksdagen mött ett starkt och obrytbart motstånd, hava vid senaste riksdag ett par betydelsefulla framgångar kunnat registreras. Sålunda godtogos i år regeringsförslagen om skärpt kontroll över pilsnerdricksförsäljningen samt om öppnande av möjlighet för tillhandahållandet av en mera extraktrik men alkoholsvag maltdryck. Vidare har smugglingslagstiftningen blivit skärpt och dess anpassbarhet och effektivitet ökad. Däremot föll ett förslag till moderniserad lagstiftning mot fylleriet.

Frisinnade Landsföreningen vidhåller i denna fråga alla sina tidigare framförda, icke uppfyllda önskemål. Folkmening och folksed måste påverkas och ett fördjupat ansvarsmedvetande skapas i denna viktiga sociala angelägenhet. I detta syfte måste nykerhetsundervisningen vid alla landets läroanstalter, ej minst de högre, i ökad omfattning upptagas och på ett rationellt sätt bedrivas. Jämväl i övrigt bör upplysningsarbetet om rusdryckernas skadliga verkningar lämnas det kraftigaste stöd. Överträdelser av rusdryckslagarna måste strängare än hittills beivras. Folkets självbestämmanderätt över rusdryckshandeln inom därför lämpade lokala områden bör under praktiska former bringas till utövning. Det allmännas beroende av

rusdrycksmedlen måste begränsas och avvecklas och det privatekonomiska intresset i rusdryckshandeln avlägsnas. I den mån utvecklingen skapar förutsättningar för en lagstiftning i förbudsriktning känner Frisinnade Folkpartiet sig alltjämt av sin demokratiska och socialreformatoriska grundsyn förpliktad att jämväl i detta avseende realisera folkets önskemål och främja dess bästa.

Ur sistnämnda synpunkt finna de frisinnade sig äga särskild anledning att fästa uppmärksamheten på det märkliga beslut, som 1928 års riksdag fattat genom sin anhållan hos k. m:t om en ny revision av den nuvarande rusdryckslagstiftningen. Att denna begäran kunde komma till stånd berodde otvivelaktigt därpå, att diametralt motsatta förhoppningar knötos av skilda parter till det väntade utredningsresultatet. Men därmed kan vår försäljningslagstiftning i hela dess vidd sägas vara kastad i stöpsleven.

Starka krafter, icke minst ekonomiska, göra sig otvivelaktigt också beredda att söka underlätta och öka tillgången på alkoholhaltiga drycker. Ur denna synpunkt blir årets andrakammarval förvisso synnerligen viktiga, ja, avgörande. Frisinnade Folkpartiet, som ensamt bland alla riksdagspartier företräder en enhetlig och klart nykterhetsvänlig ståndpunkt, vädjar i anledning härav till alla ansvarskännande och nykterhetsintresserade väljare att bistå partiet i dess kamp att åvägabringa ett förbättrat nykterhetstillstånd.

Försvarsfrågan.

Det program i försvarsfrågan, varmed Frisinnade Landsföreningen år 1924 gick till val, blev, som känt, i allt väsentligt den grund, varpå 1925 års försvarsbeslut byggdes. Efter det de frisinnade vid sistnämnda års riksdag deltagit i reformens genomförande har i anslutning därtill regeringen sökt betrygga en lojal tillämpning därav. I denna strävan ha de frisinnade givit regeringen sin anslutning.

Högerpartiet har ned stöd av bondeförbundet gjort upprepade försök att på olika områden utvidga försvarsväsendet. Frisinnade Landsföreningen motsätter sig alla ansatser i sådan riktning.

I samband med luftvapnets och giftgasernas växande betydelse har ifrågasatts, huruvida icke skäl finnes för en ny utredning rörande försvarsväsendet. Utan att nu taga ståndpunkt härtill finner Landsföreningen att statsmakterna böra med oavlåtlig uppmärksamhet följa de spörsmål, vilka den nyssnämnda utvecklingen kan framkalla.

Det ökade hot mot civilisationen, som de nyssnämnda stridsmedlen medfört, utgör ännu ett skäl för att frågan om nedrustning med större kraft behandlas inom Nationernas förbund. Sverige bör därvid medverka till en internationell förskjutning mot minskade och efter hand inställda militära rustningar.

Skattelagstiftningen.

Vid senaste riksdagen genomfördes, efter trettio års utredningar, på regeringens förnyade förslag en kommunal skattereform, som i ett avseende torde få långvarig giltighet: genom densamma har garantiskattemedlen angivits såsom det kommunala skattesystemets grund. Samtidigt därmed påkallades dock fortsatta undersökningar i vissa avseenden. Sålunda begärdes utredning: dels rörande en mera rationell skatteutjämning de olika kommunerna emellan, dels i vad mån och på vad sätt tryggandet åt kommunerna av tillgång till fasta beskattningsunderlag må kunna komma att åvila även andra beskattningsföremål än fastighet, i vilket sammanhang frågan, hur vid en dylik utsträckt skattskyldighet ökad hänsyn skall kunna tagas till de skattskyldigas olika skatteförmåga, jämväl bör komma under övervägande.

Särskilt förstnämnda krav - en kommunal skatteutjämning, åsyftande bland annat att i skäligen omfattning överföra på staten, eller, i vissa fall, på landstingsområde nu på kommunerna fallande utgifter för skolväsen, fattigvård och sjukvård - hade frisinnade länge starkt intresserat sig. I detta avseende påkalla de en skyndsamt och grundlig undersökning samt ett därpå byggt förslag. Beträffande vägbeskattningen måste en större andel av automobilskattemedlen än den hittills bestämda avdelas till vägunderhållet.

Den länge i utsikt ställda, redan år 1921 av frisinnade motionärer ifrågasatta och av riksdagen samma år

begärda rationella uppbördsreformen synes böra i de ordentliga skattebetalarnas intresse nu snarast vinna sin lösning.

Handelspolitiken och tullagstiftningen.

Kontrollen över truster, banker och enskilda monopolistiska sammanslutningar måste hållas verkligt effektiv. Dessa sammanslutningars maktställning får icke utnyttjas så, att den länder landets befolkning till förfång. I avsikt att stegra vårt lands konkurrenskraft bör traktatpolitiken följas med stor uppmärksamhet och ansträngningarna inriktas på att tillvarata Sveriges intressen på världsmarknaden.

I sådant syfte vill Frisinnade Landsföreningen medverka till internationella överenskommelser i frihandelsvänlig riktning, till gagn för det fria varuutbytet. Vid avvägning av nu bestående tullskydd bör rättvisa skipas olika näringar emellan.

Sparsamhet nödvändig.

Den nuvarande regeringen har obestriddligen sökt främja sparsamhetssträvandena i olika riktningar. Den tidigare starkt pågående skuldsättningen har också begränsats i betydande omfattning. I båda dessa avseenden skulle resultatet blivit än bättre, därest icke riksdagen i viss utsträckning gått motsatta vägar. Under strävandena att sänka det allmännas byggnadskostnader och att förenkla förvaltningen har sålunda ej sällan motstånd mött inom utskott och riksdag.

Det frisinnade partiet vidhåller i detta avseende sin förutvarande ståndpunkt. Vårt folk måste fostras till sparsamhet. Statsmakterna samt landsting och kommuner böra föregå med goda exempel. Den i hög grad tyngande skuldsättningen måste ofördröjligen hämmas. Ämbets- och tjänstemännens arbetskraft skall ägnas åt statens tjänst och mångsyssleriet bekämpas. Kraven på avlagda examina som kompetensvillkor och merit för befattningar i det allmännas tjänst böra inskränkas och särskilt inom praktiska verksamhetsområden bör större hänsyn tagas till allmän duglighet än till examensmeriter.

Konstitutionella spörsmål.

Frågan om villkoren för valbarhet till riksdagens första kammare blev vid 1928 års riksdag framförd av regeringen, som, föreslog att nuvarande census skulle borttagas. Samtidigt föreslogs att upplösningsrätten för denna kammare skulle göras beroende av, huruvida den allmänna opinionen, uttryckt vid ett andrakammarval, underkändt den ståndpunkt, som ifrågasatts kunna föranleda upplösning.

Genom ett samgående mellan högern och socialdemokraterna, därvid de senare emot en sin egen motion röstade för valbarhetsvillkorens bibehållande, fälldes förslagen ifråga.

Den nuvarande mandatfördelningen vid andrakammarvalen lider obestriddligen av den bristen, att den icke tillförsäkrar varje röstgrupp representanter i förhållande till dess röststyrka.

Vid 1926 års riksdag framfördes från frisinnat håll ett lagförslag, som härutinnan skulle skapat största möjliga rättvisa och gjort alla valkarteller obehövlige. Men såväl socialdemokraterna som högern motsatte sig denna reform. När socialdemokraterna nu säga sig hoppas vinna flertal i andra kammaren sker det också med den beräkningen att den nu gällande, för de större väljargrupperna partiskt verkande mandatfördelningen skall skänka dem flera platser än som enligt deras röstetal rätteligen tillkomma dem.

Det frisinnade partiet kommer i fortsättningen att med all kraft verka för dessa reformers genomförande.

Undervisning och uppfostran.

Den på frisinnat håll ständigt hävdade principen om folkskolan såsom den för hela folket gemensamma, grundläggande undervisningsanstalten, har under den nu tilläandagångna valperioden på regeringens initiativ i vidgad utsträckning vunnit statsmakternas erkännande. Därmed har avsetts att jämna vägen till kunskapskällorna, varjämte större likställighet mellan kvinnlig och manlig ungdom i fråga om

bildningsmöjligheter skapats. Emellertid torde under övergångstiden vid tillämpningen av riksdagens beslut vissa jämkningar bliva erforderliga.

För att bereda studiebegåvade barn från mindre bemedlade hem å landsbygden tillträde till den högre undervisningen bör ekonomisk hjälp, i den mån så ske kan, lämnas.

Former och organisationer äro emellertid icke allt. Undervisningens innehåll och syftning äro än viktigare. Det gäller att påverka karaktärsdanningen och viljelivets utveckling i god riktning. Den omläggning av det inre skolarbetet, som är under genomförande, avser bland annat att främja en sådan utveckling.

Den vetenskapliga forskningen bör stödjas, folkhögskolornas, lantmannaskolornas och de praktiska ungdomsskolornas verksamhet bör kraftigt främjas, upprättandet av goda folkbibliotek på landsbygden befordras och det frivilliga folkbildningsarbetet samt övrig kulturell verksamhet utvecklas.

I all ungdomsfostran böra tendenserna till lyx och njutningslystnad bekämpas. Det osunda nöjeslivet måste med kraft motarbetas och all god och förädlande verksamhet främjas.

Religionsfrihetsfrågan.

Religions- och samvetsfrihetens grundsats bör konsekvent förverkligas, så att samhället garanterar den enskilde medborgaren rätten att i religiösa frågor och etiska spörsmål följa sitt samvetes bud, och att lagstiftningen, i den mån den berör de religiösa samfundsbildningarna, under noggrann tillämpning av likställighetens princip tillförsäkrar dem alla fri religionsutövning inom de gränser, som i grundlagens religionsfrihetsparagraf stadgas.

För hem och härd.

För de många hemmen utöver Sveriges land, för deras strävsamma och fredliga inbyggare, för dessas välfärd och berättigade intressen, gäller det att gå till kamp vid valurnorna.

Hemmens beskaffenhet är bestämmande för samhällsutvecklingen. Att beakta hemmens krav är därför god framstegspolitik, som förutsätter en talrik, självständig, besuten befolkning i våra svenska bygder. Hemmens väl förutsätter ordnade bostadsförhållanden, icke minst för städernas och industrisamhällellnas sammanträngda befolkning. Det förutsätter en god fostran av det uppväxande släktet, som skall taga vårt land i arv och skapa dess framtida utveckling.

Under hänvisning till ovanstående erinringar och uttalanden manar Frisinnade Landsföreningen landets medborgare att främja dess strävanden genom att vid årets riksdagsmannaval skänka de frisinnades kandidater sitt stöd.

Genom arbete till seger.